

PROBLEMS OF ECOLOGICAL EDUCATION OF CHILDREN IN THE MODERN KINDERGARTEN

Abstract: The article discusses a number of issues of environmental education, which affect the nature, tasks, approaches and other aspects. In this regard, the scientific works of a number of pedagogues have been analyzed.

Author information:

Petranka Mihaylova
Director
at kindergarten “Mir” – Dulovo
Bulgaria

Keywords:
Ecological education, modern kindergarten
environmental

Екологичното възпитание е сравнително ново направление в предучилищната педагогика, което отчита единството на традиционни и съвременни подходи за връзка на детето с природата, съдържанието на народните традиции и световния опит в образованието в областта на околната среда, адаптиран към условията на родното предучилищно образование. В последните години се наложи употребата на термина „екологично образование“ като синоним на „екологично възпитание“. Логическите аргументи за подобна промяна могат да се търсят в няколко посоки.

Преди 1993 г. често към предучилищна възраст се използва понятието „предучилищно възпитание“, включващо обучение и възпитание на детето. Аналогично се употребява и „екологично възпитание“. Реформата в предучилищното образование, започнала в края на миналия век, и развитието на системата на непрекъснато екологично образование наложиха все по-честото използване на понятието „екологично образование“ в качеството на интегрално, включващо възпитание, обучение и развитие.

В предучилищната педагогика се утвърдиха като правомерни понятия: „предучилищно образование“, „образователно пространство на детската градина“, „образователни програми“ и т.н. В тази връзка, а и поради налагането на предучилищната степен като част от непрекъснатото екологично образование, се приема за целесъобразно използването на термина „екологично образование“ на децата от предучилищна възраст.

В по-широк смисъл в литературата се употребяват и „образование в областта на околната среда“, както и „образование за устойчиво развитие“. Анализирайки проблемите на екологичното възпитание при изграждане на собствена картина за света, Д. Гюров уточнява, че „екологичното образование интегрира процесите на възпитание и обучение по посока на овладяването на основните средства за жизнена дейност. Тя включва система от общи представи за: предмети, обекти и техните признаци и свойства, явления и закономерности; начините за преобразуването им; начините на поведение в природната среда съобразно мястото на човека в нея. В тези широки образователни процеси се цели проявата на положително емоционално-оценъчно отношение към основните средства за жизнена дейност в природата,

което е предпоставка за оформяне на ценностната ориентация спрямо поведението на всяка хуманна индивидуалност в света” (Гюров, 2006, с. 64) [1]. По този начин в единство с конкретизирането на същността на екологичното образование в предучилищното детство авторът представя и своето виждане относно неговите водещи цели и основни съдържателни аспекти. Всъщност това е дискуссионен въпрос, което предполага богатство на идеи и формулировки, споделени в различни специализирани научни разработки. Проучването им позволява да се приведат някои примери в подкрепа на констатацията за разнообразието на становища относно целите и задачите на екологичното възпитание в предучилищна възраст: „възпитаване на основите на екологичната култура” [2] (С. Н. Николаева); формиране на определено равнище на осъзнато отношение, изразено в поведението, отношението към природата, хората, към себе си и мястото си в света (Н.А. Соломонова); възпитаване на отговорно отношение към природата (А. В. Королева); възпитаване у детето на потребност от съхраняване и усъвършенстване (подобряване) на природата, развитие на неговия творчески потенциал (Н. Е. Орлихина), формиране у децата на съответстващо на този проблем съзнание (Г. Филипова). Е. Ф. Терентева свързва екологичното възпитание на децата с възпитаване на осъзнато правилно отношение към обкръжаващата природа, а С. Н. Николаева акцентира върху формиране на осъзнато правилно отношение към природата в нейното многообразие, към хората, които я опазват и създават на основата на нейните материални богатства и духовни ценности. Н. Рижова предлага под екологично образование на детето от предучилищна възраст да се разбира непрекъснат процес на обучение, възпитание и развитие, насочен към формиране на екологична култура, която намира израз в емоционално-положително отношение към природата, към обкръжаващия свят, в отговорно отношение към собственото здраве и към състоянието на обкръжаващата среда, в спазване на определени нравствени норми, в системата от ценностни ориентации. Постигането на тази цел авторката свързва с решаване на следните основни задачи:

- формиране на система от елементарни научни екологични знания, достъпни за детето (преди всичко като средство за изграждане на осъзнато правилно отношение към природата);
- развитие на познавателен интерес към природния свят;
- формиране на първоначални умения и навици за екологически грамотно и безопасно за природата и детето поведение;
- възпитаване на хуманно, емоционално-положително, грижовно и отговорно отношение към природния свят, развитие на чувство на емпатия към природните обекти;
- формиране на умения и навици за наблюдаване на природни обекти и явления;
- формиране на основите на ценностни ориентации (възприемане на себе си като част от природата, на взаимовръзката на човека с нея, на самооценността и многообразието на нейното значение, на ценността на общуването с нея);
- овладяване на елементарни норми на поведение в природната среда, формиране на навици за рационално използване на природата в ежедневието;
- формиране на умения и желание за съхраняване на природата и оказване на помощ при необходимост на живи обекти, а също и 20 навици за елементарна природоохранителна дейност в близката среда;
- формиране на елементарни умения за предвиждане на последствия от свои действия върху околната среда.

Друг широко дискутиран важен проблем на екологичното образование, е свързан с неговата насоченост. Тук като принципен се определя въпросът за това къде следва да се постави центърът на вниманието – върху „природна среда” (околна среда) или върху „природен свят”.

В първия случай екологичното образование следва да бъде насочено към формиране, първо, на система от представи за обкръжаващата природна среда като цялостна, неразчленима

система, обезпечаваща жизнена дейност на човека като биологичен вид, второ, на съответстващо съзнателно, отговорно отношение към нея и трето, на стратегии и технологии за рационално използване на природата.

При акцентирание върху „природния свят” се променя съществено ориентацията на екологичното образование – то следва да бъде насочено към формиране, първо, на система от представи за природния свят като съвкупност от конкретни представители на растителния и животинския свят, второ, към субективно значимо отношение към природните обекти като притежаващи уникалност, неповторимост и самоценност, и трето, към стратегии и технологии за прагматично взаимодействие с тях. В последните години по отношение на предучилищните образователни програми се наложи именно този вариант на ориентация. Това кореспондира с разбирането, че без акцент върху „природния свят” е невъзможно комплексното решаване на екологичната криза.

Проблемите за стратегическата ориентация на екологичното образование в аспект приоритетно формиране на едни или други компоненти на екологичното съзнание са също широко дискутирани. Тук се очертават три тенденции.

Първата се свързва с ориентация към формиране на първо място на система от екологични представи. Последователите на този подход смятат, че преодоляването на екологичната криза е възможно чрез екологична просвета на населението, чрез усвояване на система от екологични знания, чрез формиране на способност за виждане на комплексните проблеми в областта на средата (политически, икономически, философски, технически).

Втората стратегическа ориентация се характеризира с приоритетно формиране на подструктурата на отношенията, тъй като именно те придават субективна значимост на екологичните представи и в единство с тях подготвят екологосъобразно поведение сред природата.

Според привържениците на третата тенденция екологичното образование следва приоритетно да се насочва към формиране на стратегии и технологии за взаимодействие с природата, защото без тях е невъзможно прилагането на знанията и отношенията в практическа дейност.

Съобразно така очертаните в стратегически план ориентации, в екологичното образование могат да се конкретизират три основни подхода към проблема за съдържанието му в предучилищна възраст:

1. Когнитивно ориентиран подход – кореспондира с тенденцията за преобладаващо акцентирание върху системата от екологични представи и се свързва с центриране върху запознаването на детето с отделни природни обекти и явления, с грижи за животни и растения в природния кът. В практико-приложен план предполага преди всичко представяне на сведения, факти и информация в готов вид. Същественият му недостатък се проявява в постигането на обогатяване на детския опит предимно в когнитивен план, но многознанието не е гаранция за стимулиране на познавателното развитие.

2. Афективно ориентиран подход – поставя акцент върху възможността за преживяване на познанието, което осигурява осмисляне и оценяване в субективен план. Именно поради това предполага подбор на екологична информация, чрез която в най-голяма степен се повлиява възпитаването на субективно отношение към природата. Същевременно изисква включване на детето в такива видове дейности и организиране на специално създадени педагогически ситуации, чиято значимост и развиващи ефекти се постигат на основата на наблюдаване и съпреживяване на всичко живо и се проявяват преди всичко в сферата на отношението към света при преживяването му в неговото единство и многообразие.

3. Дейностно-практически ориентиран подход – предполага центриране върху подготовката на предпоставки за овладяване на достъпни стратегии и технологии за взаимодействие с природата чрез преимуществено привличане на детето към активности, които

в най-голяма степен гарантират детските постижения в тази посока. Преобладаването на който и да е от посочените подходи не води до удовлетворяване на изискванията на добрата педагогическа практика в областта на екологичното образование. За педагогическото взаимодействие „дете – природа” е важно да не допусне негативи като резултат от надценяването или подценяването на значимостта на една от трите представени тенденции. Това е постижимо чрез балансираното им синтезиране в единна цялостна система. Именно такъв подход позволява комплексно решаване на задачите на екологичното образование в предучилищното детство, ориентирайки педагогическото взаимодействие „дете – природа” към формиране на система от представи за природния свят като съвкупност от конкретни природни обекти (и техните комплекси), възпитаване на субективно значимо отношение към тях, като уникални, неповторими и самоценни и овладяване на стратегии и технологии за непрагматично взаимодействие с природата.

Проблемите на екологичното образование са разнообразни. Те засягат същността, задачите, подходите и други негови аспекти. Тяхното изясняване е резултат от проучванията на редица педагози.

References:

1. Gyurov, D., ((2006) *Pedagogicheskoto vzaimodeistvie. Inovacionen model za izgrazhdane na edinna socialno-pedagogicheska Sistema "Detska gradina – uchilishte"*. UI Sv. Kliment Ohridski. S.
2. Nikolaeva, S. N. (1998) *Metodika ekologicheskogo vospitaniya doshkolnikov*
3. Girusov, E. V. *Osnovii socialnoy ekologii*. M. RUDN
4. Konakchieva, P. (2004) *Metodicheski nasoki za realizirane na obrazovatelnoto napravlenie "Priroden svyat"* – V: Molivko. Didakticheska Sistema za podgotvitelna grupa v detskata gradina (6–7 g.). Pod. Red. D. Galabova. Izd. "Slovo" Veliko